

Rus kaynağına göre Ahıska'nın düşüşü:

AHISKA'NIN 1828 FELÂKETİ

Ahıska, Türklerin en güçlü kalelerinden biriydi. Türkler bu kalenin hiçbir zaman işgal edilemeyeceğini düşünüyordular. Hatta rivayet edilir ki, Ahıskalılar, gökyüzündeki ay indirildikten sonra Ahıska Camisi minaresindeki hilâlin alınabileceğine inanıyorlardı.

General Muraviev, 4 Ağustos'ta askerlerle Kür ırmağını geçti; Ahıska Kalesi önlerine geldi. Kaleyi dürbünüyle gözledi. Bu heybetli kale, Posof Çayı vadisinde inşa edilmiş, nehrin sol yakasında, sarp bir kayalık üzerinde yükseliyordu. Kalenin etrafında hendekler ve taştan burçlar bulunmaktaydı. Yüksek bir kayanın yamacında iç kale yer alıyordu. Girişi engelleyen çok sayıda mazgal vardı. Kalenin suya giden yolları kapatılmıştı. Kıyı boyunca istihkâmlar görünüyordu. Siperler ve tabyalarla zincirleme bir savunma seti oluşturulmuştu.

Kalenin içinde yer alan ve taştan yapılmış olan cami, her taraftan görünüyordu. Caminin muhteşem bir minaresi vardı. Minarenin

Paskeviç.

tepesinde, güneş ışıklarıyla parlayan süslü hilâli dikkat çekiyordu. Caminin yanı başında o zamanlar çok ünlü olan İslâm Akademisi (medrese) yer alıyordu. Bu akademinin kütüphanesinde doğu kaynaklarına dair çok değerli el yazması eserler bulunmaktaydı.

Ahıska Kalesinin çevresinde Türk, Gürcü ve Ermeni ahalinin yaşadığı varoşlar bulunuyordu. Bu varoşların etrafında çam tomruklarından oluşturulmuş istihkâmlar vardı. Osmanlı kale topçusu, güçlü ve cephanesi boldu. Şehrin çevre tepelerinde Köse Mehmet Paşanın süvari kolordusu mevzilenmişti.

General Muraviev, kale ve etrafındaki bütün yapıları, mevzi ve istihkâmları inceledikten sonra Başkomutan General Paskeviç'e rapor vermek üzere kale önünden ayrıldı. O sırada Paskeviç, mızraklı Kazak çadırında oturmaktaydı. Köse Mehmet Paşa kuvvetlerinin kale surları önünde bulunduğunu öğrenince Paskeviç'in keyfi kaçtı.

Ahıska'daki Türk kuvvetleri Rusların iki misliydi. Paskeviç, Karargâh Kurmay Başkanı General Saken ile askerî harekât hakkında müzakere etti. Paskeviç geri çekilmeyi düşünüyordu. Saken ise saygılı bir üslûpla Türk ordusuna taarruz imkânını ispatlamaya çalışıyordu. Bu durumda ön menzilde incelemeler yapmış olan Muraviev'in görüşünü sordu. Muraviev, "Kale, savunma tedbirleri alınmış bir hâldedir ve çok iyi muhafaza edilmektedir. Köse Paşa çok avantajlı bir şekilde mevzilenmiş bulunuyor." dedi.

Paskeviç, karargâhtakilere dönerek, "Duydunuz değil mi?" dedikten sonra General Saken'e hitaben, "Ben size bu şartlarda taarruz harekâtının uygun olmadığını söylemişim. Bu şartlarda düşman çok avantajlıdır. Taarruz edemeyiz. Zira iki haftalık erzakımız var; ayrıca hayvanlarımız için yem tedarik etmek de çok zor..."

General Saken, "Haşmetmeab, ben bizim askerlerimizin savaşa hazır olduklarını düşünüyorum! Kazak kuvvetlerimizin cesaret ve kahramanlığından şüphemiz yok. Onlar, Türklerin esaretinde yaşayan Hristiyan kardeşlerinin

Muraviev.

kurtuluşu için yine canlarını feda edeceklerdir. Ayrıca bizim askerî düzenimiz de daha ileridir. Gürcistan'daki Xerson Süvari Alayımızla Don Kazak Alayımız takviyeye gelecektir. Ben taarruz etmek fikrindeyim.” dedi.

Muraviev de Saken'i destekledi ve. “Bizim başlıca hedefimiz Türk süvari birliğini imha etmek, sonra kaleyi kuşatarak işi bitirmektir.” dedi.

Paskeviç'in yüzü buruştu. Yerinde duramıyor, sağa sola volta atıyordu. “Ya bizim taarruzumuzu püskürtürlerse, Borcom'dan başka kaçış yolumuz da yok! Nasıl geri çekileceğiz? Üstelik burası Azgur Kalesindeki Türk toplarının menzili içindedir. O hâlde nasıl kurtulacağız? Bizi nelerin beklediğini anlıyor musunuz beyler?” diyordu.*

Saken, kararlı ve emin olarak Kafkas Kolordusunun hiçbir asker ve subayının geri çekilmeyi aklından geçirmediyi söyledi. Hatta herkes iki misli cesaretle savaşıcağı, diye ilâve etti.

* Rus ordusu önce Kars ve Ardahan'ı işgal etmiş, Kür Vadisiyle güneyden gelerek Ahıska'yı kuşatmıştır. Hâlbuki Türk karargâhı Rusların kuzeyden gelebileceğini hesaplayarak ona göre mevzi almıştı. Bu yazıda geçen konuşmalardan anlaşılıyor ki Rus kuvvetleri Kars, Ahılkelek, Hirtiz yoluyla güneyden gelmiştir. O zaman Azgur'da da Türk kuvveti bulunmaktaydı... Bu yazıdaki konuşmalar, bu bilgilere işaret etmektedir. (Y. Zeyrek)

Paskeviç itiraz etmedi. Bir süre sustuktan sonra, “Sizi anlıyorum ama büyük bir tehlike karşısında olduğumuzu düşünüyorum. Bütün orduyu kaybedebiliriz. Bu lanetli şehrin bize çok pahalıya mal olacağını önceden hissetmiştim. Çok iyi düşünmeliyiz.” dedi.

Nihayet Saken, Başkumandanı ikna etti.

9 Ağustos gecesi bizzat Paskeviç komutasındaki sağ kanat kuvvetler birkaç kilometre yürüyüşle kaleye yaklaştılar. Bir anda Köse Paşa koluna saldırdılar. O sırada Muraviev, karşı tepelerde top ve tüfek atışlarıyla Türkleri oyuyor, fakat sıcak temasa girmiyordu. Çünkü önünde kuvvetli istihkâmlar ve mevziler vardı. Sabaha doğru top ve tüfek ateşi yoğunlaştı. Muharebe başlamıştı.

Bir Kazak subayı, karargâha Muraviev'den haber getirdi; çok sayıda ölü ve yaralı vardı. Türkler geri adım atmıyorlardı. Muraviev, Paskeviç'in zor durumda olduğunu anladı ve hâkim tepeye tırmanma emrini verdi. O sırada dolu ve sel su giden müthiş bir yağmur başladı. Türkler bütün gücüyle karşı koyuyor ve yaralananlar bile kalkıp savaşa devam ediyorlardı. Hatta kadınlar da savaşıyordu. Her taraf ateş ve barut kokusuyla dolmuştu. Göğüs göğüse savaş devam ediyordu.

Bu muharebede Muraviev'in atı öldü. O başka bir ata binerek savaşımaya devam etti. Türklerin düzensiz bir şekilde kaleye çekildikleri görüldü. Muraviev, ele geçen Türk toplarıyla Türk hedeflerinin ateş altına alınmasını emretti. Kazak süvarileri ve Gürcüler, Türk ordugâhına girdiler. Nijegorodskiy Alayı Nikolay Raevskiy komutası altında Suxlis'i işgal ettiler ve kaleye giden son yolu da kestiler. Türkler dağlara doğru kaçıyorlardı. Köse Mehmet Paşanın kolordusu tamamıyla dağılmıştı.

Paskeviç, kararlı bir şekilde kaleye adam gönderdi. Köse Mehmet Paşa, “Bizim meselemiz sadece kılıçla çözülür! Tek hâkim kuvvet Allah'tır!” diye cevap verdi. Bunun üzerine Paskeviç şehre saldırmaya karar verdi.

15 Ağustos'ta yapılan şiddetli bir topçu ateşinin ardından Şirvan Alayı kaleye ve şehre dolmaya başladı. Müteakiben Xerson Alayı kaleye girdi. Türkler kalede direniyor, teslim olmuyorlardı. Kadınlar, ellerinde hançerlerle saldırıyorlardı.

Şehirde çıkan yangın her şeyi mahvetti. Kadın, ihtiyar, çoluk çocuk sokaklara döküldü. Panikten herkes şuraya buraya koşuyordu. Ortalık bir mahşer günü gibiydi. Bu hâl bütün gece boyunca devam etti.

Sabaha doğru iç kale kapılarını zorlayan Rus askerleri, son direnişleri de kırdılar. Burada yaşayan ahaliden Gürcü ve Ermeniler, önde papazları olduğu hâlde, ellerinde haçlarla kurtarıcılarını selâmlıyor, askerleri evlerine davet ediyorlardı. Çok yaşlı ve dilenci kılıklı biri de Türklerden kurtuldukları için sevinç çığlıkları atıyordu.

Kale içinde bulunan 4000 kişilik Türk garnizonu direnmeye devam ediyordu.

Ruslar önce şehri ele geçirdiler, sonra da kaleye hücum ettiler. Türkler teslim olmuyorlardı. Generaller durumu müzakere ederek Türk garnizonunun kayıtsız şartsız teslim olması gerektiğine karar verdiler. Muraviev bu anı şöyle anlatıyor:

“Türklerin morali bozulmuştu. Nihayet Türk paşaları mecburen teslim olmayı kabul ettiler. Ben ve Saken yaverlerimizle kaleye girdik. Etrafımızdaki Türkler bize büyük bir öfkeyle bakıyorlardı. Kalede müthiş bir panik havası vardı.

Camiye doğru gittik. Burada bizi Köse Mehmet Paşa karşıladı. Heybetli bir görünüşü vardı. 45-50 yaşlarında sempatik bir askerdirdi. Bizi cami avlusuna çağırırdı. Yer gösterdi, bir peyke üzerine oturduk. Görüşmelere başladık. Etrafımızda çok insan vardı. Onlar paşayı dinlemiyor, durumu kabul edemiyorlardı. Paşa bunları uzaklaştırdı. Yerli ahalî Rusları sevmiyor ve istemiyordu. Halkın ileri gelenleri bize karşı düşmanca bakıyorlardı. Tavırlarından öfkeleri ve isyan duyguları okunuyordu.

Bunlar arasında dikkat çeken, uzun boylu, kaba yüz çizgileri ve çirkin bir kafalı Fethullah adlı biri dikkat çekiyordu. Biz Paşaya teslim şartlarını anlattık. Paşa her şeyini alarak kale-den çıkıp gidecekti. Biz burada halka zarar vermeyeceğimizi söyledik. Kararları kâğıda dök-tük. Paşa kâğıdı incelerken Fethullah, Paşanın elindeki kâğıdı hızla alıp, “Bunlar kabul edilemez!” diye bağırarak yırtıp attı. Halk da onun tarafındaydı. Halkın bu öfkesini görünce durumun vahim olduğunu anladım. Paşaya dönerek, Paşa! Bunların bu şekilde sana karşı gelmelerine nasıl izin veriyorsun? dedim.

Paşa kalktı, koşarak bir taşın üstüne çıktı ve bir müddet oradaki halka sessizce baktı. Kaleyi

Ahıska Kalesi'nden Posof Çayı.

Ahıska Kalesi.

işgal eden Rus askerleri görünüyordu. Paşa çok hüzünlüydü; hayal kırıklığına uğramış görünüyordu. Kendisinden her şey beklenebilir bir hâli vardı.

“Paşa atına binerek 400 kişilik asker ve aile fertlerinden meydana gelen maiyetiyle, at ve at arabalarıyla Suxlis köyüne doğru yola çıktı. Biz kaleye girdik. Her tarafa muhafız koyduk.

“Buradaki medrese çok ilgimi çekiyordu. Ertesi günü kütüphaneyi inceledim. Burada el yazması çok değerli eserler vardı. Bu kitapların bir dökümünün yapılmasını emrettim. Bu iş için bir molla ve bir müderrisi görevlendirdim. Onlar bu işi yaparken, ötede bir mermi gördüm. Bizim attığımız bir top mermilerinden biri, bu kütüphanenin penceresinden girmiş, bir köşeye

çarparak patlamadan masa altına yuvarlanmıştı. Hocalar kitapları tasnif ederek listeye yazarken mermiyi alıp mollaya sordum: Bunu hangi listeye ne adla kaydedeceğiz? diye sordum. Molla içini çekerek şu cevabı verdi: Bu top mermisini, bu dünyanın vefasızlığı hanesine yazabilirsiniz! dedi.

Mollanın cevabı çok anlamlıydı. Zira bu söz, kaderlerimizin değişmesini ifade ediyordu...”

Not: Bu yazı, V. A. Georgieva ile A. V. Georgieva tarafından derlenip hazırlanan “Kafkas Duvarı Ardında, Moskova, 1989” adlı kitapta yer alan Zadonski’nin yazdığı Muraviev’in Hayatı bölümünden alınmıştır(s. 248-255). Orhan Uravelli ile Öktem Tahirov’un tercüme notlarından faydalanarak bu yazıyı meydana getirdik.

Yunus Zeyrek

Gelecek sayıda!

Burada verdiğimiz Rus kaynağının hikâye ettiği Ahıska’nın 1828 felâketiyle ilgili tarihî bilgileri, gelecek sayımızdan itibaren Osmanlı kaynağından vermeye başlayacağız. **Ferik Ahmet Muhtar Paşa** tarafından 1926 yılında yazılan ve Genelkurmay Başkanlığınca eski yazımızla (Osmanlıca) basılan **1244-45 (1828-29) Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi** adlı eserdeki Ahıska’nın düşüşünü anlatan bölümü, bugünkü yazımızla ve sadeleştirerek okuyucularımıza sunacağız.

Bizim Ahıska

